

יהודים עובדי-אדמה

מאת

יוסף פרל *

מן ר' עובד' אל ר' כהנה

האיכר קיים את הבטחתו והלך עמי זה ימים אחדים לכל המקומות אשר נמצאו שמה בני עובדי אדמה משנת תקס"ה והנה גודל התענוג אשר הי' לי בהיותי ביניהם, לא אוכל ספר כל עצמותי תדשן ודמיתי בנפשי כי אני בארץ ישראל הקטנה ובפרט כאשר שמעתי כי הרוב ממקום מושבותיהם גם בשמות לשוננו הקדושה הנאותים להם נקראו. שם האחד שדה מנוחה והוא שני כפרים על שפת הנהר מזה ומזה, השני יפה נהר, השלישי נהר טוב, הרביעי הר שפר, החמישי יעזר, ורק מקום אחד בשם שפה אחרת יקראו והוא כפר קאמינקע. המקום יפה נהר נבנה על שפת הנהר אינגולץ ודרים בו קרוב לחמשים פאמיליען, אשר עובדים אדמתם בשקידה רבה עצה"ט מן יום א' בבוקר עד פת צהרים יום ו' עש"ק יעבדו עבודתם בשדה. ואותן אשר שדיהם מרוחקים מהכפר גם מאכליהם בשדה יתקנו גם נשותיהם ובנותיהם בעבודתם יעזרו ולצדם יעמדו בעת הקציר ובשאר עבודת האדמה ועבודת הבית והגם שבכל הככר שם עפ"י רוב שני בצורת יהיה אשר גם אנשי המקומות האלו נלקו במארה הזאת בכ"ז לא נחסר להם עוד לחמם, גם מגדלים בהמות ומצליחים בזה מאד. אין אחד אשר לא יהי' לו מחמשה עד ששה בקר שני שורים שני סוסים כבשים ועופות הבית שונות, לרב. החמאה והגבינה אשר עושים הם טובים מאד ואף הנוצרים קונים אותם ונותנים מחירים יותר מאשר נותנים בעד החמאה והגבינה מבני אמונתם. בתיהם אשר בעצמם בנו להם הם קטנים כדרך כל בתי האיכרים אך הנקיות נראה בהם אשר לא נמצא בין שארי עובדי אדמה. גם ראיתי ביניהם בעלי מלאכות שונים אשר גם שדות ובהמות להם כשאר איכרים אך מחמת שהם טרודים במלאכתם לכן בעבודת השדה וגידול בהמתם נשותיהם ובנותיהם יגעו.

בבנין בית הכנסת אשר מתעסקים בו כעת לא ראיתי אף נוצרי אחד או יהודי ממקום אחר רק כולם מעדתם והיתרון אשר להם משארי האיכרים אשר במדינתנו הוא כי תחת אשר כמעט כל עובדי האדמה אשר במדינה הם שיכורים האיכרים היהודים אשר ראיתי פה כמעט אין אחד אשר יאהב לשתות יין שרף כמו שארי האיכרים והמעט מהם אשר שותים אותו הוא רק מעט הנצרך לבריאות גופם ולכן במקום הנ"ל רק בית משקה אחד תמצא.

בימות החורף, כאשר אין להם עבודת שדה וזכרם, האנשים האיכרים ישיבו

* פרק מתוך הסיפור הסאטירי „בוהן צדיק“ שהופיע בשנת 1838

את נפשם בבית המדרש והבעלי מלאכות ההולכים בדרך הישר לוקחים רשות בכתב מהשופט שלהם, (שולצע) ג"כ יהודי, לעזוב את ביתו על זמן שלשה חדשים ולא יותר למען השתכר במלאכתו בעירות ומקומות הסביבות וכל הנשים הן מהאכרים והן מהבעלי מלאכות עובדים בימות החורף מלאכת הנשים עבור אנשי העיר הקרובה להם. הכלל, כאשר ראיתי כי כל יגיעתם בשקידה רבה מבלי לאות וכי כל דרכיהם באמונה ובפרט כאשר ראיתי איך גברה ביניהם מדת הכנסת האורחים וכי את אשר שאלנו ואת אשר לא שאלנו מהם נתנו לנו בעין טובה ובפנים צהלות אמרתי מי יתן כמותם ירבו בישראל. וכאשר שאלתי על סיבת ביאתם לכאן השיבו כי הדורש טובתם הוא איש אחד מק"ק שקלאב שמו ר' נחום פינקעלשטיין וזה כמה שנים כאשר ה' לו איזה עסק בחערזאן וראה כי במחוז הנ"ל הרבה שדות נמצאו ואדם אין לעבוד אותם, ובמדינתו ראה כי כעת הרבה מבני עמנו אשר כמעט ברעב ימותו ונכמרו רחמיו עליהם וישת אל מושלי המדינה פניו וביקש מהם עזר עבור אחיו האומללים ונעתרו לו ליתן מקאסע הקיסר לכל איש ואיש אשר ירצה לעבוד עבודת שדה באי קרים שני מאות רובל אסיגנאטען מזומן גם שני שורים א' סוס פרה אחת. וידבר על לב אחיו לקבל עליהם עבודת השדה, וישמעו לעצתו הרבה אנשים מאנשי ליטא, אך מהגיעות והטרחות אשר היה להם בתחילה גם מהשתנות האויר ומההכרח לחיות חיי כפרי נחסרה מהם כמעט שני חלקים והחלק הנשאר גם הוא ביגיעה רבה מאד למדו וחנכו א"ע לעבודה ולחיי איכרים. אך כעת כבר הורגלו בזה מתענגים כעת בעבודתם ויודעים דרכי עבודת השדה על צד היותר טוב וראיתי ביניהם איזו אנשים אשר מעבודת השדה הצליחו ועשו רכוש מסך איזה אלפים רובל אסיגנאטען, אך בכל זאת לא נתגאו בעשרם לא עזבו עבודתם עבודה השדה וגם הנהגת חיי האיכרים לא עזבו וחיים כעת במקדם.

גם ר' נחום הנ"ל אשר היה להם למורה דרך ליועץ ולאזהב אם אמנם מעולם לא הי' מוכרח לעבוד עבודת השדה כי הי' כל ימיו איש אמיד בכ"ו החזיק ביד בניו ובנותיו לעבוד עבודתם בשדה כבני הכפרים אשר נולדו בזה. ועד עתה בניו ובנותיו חיים במקום יפה נהר ואחד מהם קיבל אותנו בסבר פנים יפות מאד וכיבד אותנו במה שחננו השם ב"ה מבלי לקחת מאתנו תשורה אף פ"א. ושאלתי אותו על אביו ואמר לי כי בתחילה ישב עם האנשים אשר בעצתו קיבלו עבודת השדה ואף אם בתחלה ישב עם האנשים אשר בעצתו קיבלו עבודת השדה ואף אם בתחלה הי' לו למורת רוח בכל זאת סבל קשיות ערפם וסכלותם במתינות גדולה למען ינהג אותם אל מטרת חפצו. אך כאשר ראה כי כבר נתקיים חפצו ורצונו וכי מתק להם מעמדם הלך מאתם ויושב כעת בעיר חערזאן יאריך השם ימיו ושנותיו יחזקהו ויאמצהו ויזכהו לראות בטוב ובהצלחת בניו ובנותיו ובני בניו, יואל השם לגדל לנשא את כל יוצאי חלציו ולהאריך ימיהם ושנותיהם עד ביאת הגואל אמן כיה"ר כ"ר אזהבך.

אגרתך השני' ממחוז החצי אי קרים קבלנו לנכון ונא לבל תתרעם עלינו על אשר באגרתי הקודמת כתבתי לך דברים קשים על עכוּבך במחוז הנ"ל בין האכרים וגליתי לך דעתי ודעת ידידנו בכאן לילך משם חיש מהר וכעת ראינו כי טוב עשית בעמך אשר התעכבת שם עד כה ואדרבא בקשתנו שטוחה לראות בכל פעם הנהגות ומעשי בני עמנו היושבים שם ולהודיע אותם לנו כי הם יהי' לנו ולכל בני עמנו לכסות עינים ולהשיב דבר למתקוממינו אשר יאמרו כי העצלות גברה בנו למאד וכי אין ברצוננו וידינו לעסוק במלאכה או בשדה וכי רק אל המסחר עינינו, אך כעת יראו כי אחינו באכרים ועושי במלאכה יתנו עידיהן איך רק על ידם אשר גרשו אותנו מהסתפח במלאכת יד ובעבודת שדה הכריזונו להביא לנו טרף ומזון ע"י מסחר וקנין ואם הם יפתחו לנו שערי מחיה ומזון ויחזיקו את ידינו כראוי לאנשים אשר זה זמן רב לא נסו בזה אזי אנחנו מוכנים לענות את נפשותינו בעבודה ומלאכה כשארי אנשי מדינתנו ולהחיות את נפשותינו מיגיע כפינו ולכן עינינו לך תליות להודיע לנו בכל עת כד"ש והי' בזה שלום.

הן לא השבתי לך דבר על אגרתך הקודמת אשר בה כעסת עלי על כי אחרתי פה בין אכרים כי ידעתי נאמנה שדמית בנפשך האכרים מבני עמנו הם כמו שאר האכרים אשר במדינת פולין אף הם תדע נאמנה כמוני כי להם היתרון בטבעם בעבודתם ובמדותיהם השלמות אז גם אתה תחפוץ לראות אותם ולישב עמם איזה זמן להשתעשע עמם באהבים וכאשר ראיתי זאת מאגרתך האחרונה כתובה אלי להודיעך בכל עת מעשיהם והנהגותיהם ולכן לא אחר מלהודיע לך את אשר ידעתי ואת אשר ביני ראיתי.

כפי פקודת הקיסר מרוסיה נתמנה בכל גובערניא וגובערניא אשר בחלק רוסיא החדשה עבור אותן אנשים הבאים ממקומות אחרים לדור שם (קאלאניסטען) יהי' מאיזה עם שיהי' מקום המשפט מיוחד הנקרא בשם גלאוונא קאנטארא והם ידונו את האנשים הנ"ל הן בעסקי ממון והן בעניני חוקי המדינה. היושבים על מדין הם ששה ועליהם ראש הנקרא דירעקטאר ישיבתם בעיר קאטערניאסלאב ונתונים תחת השגחת מושל המדינה כעת המושל דשם השר גענעראל אונזאף להגלאוונא קאנטארא הנ"ל נותן הכח לשפוט שפוט להעניש ולמלאות בקשת

הנתונים תחתייהם אם בחוקי המדינה יסודם וכל המשפטים אשר לאחד מהקאלאניסטען עם איש אחר יהי' הוא התובע או הנתבע לפני הגלאוונע קאנטארא יבואו ותחת יד מקום משפט הנ"ל נתונים גם אחינו האכרים אשר במחוז קרים ישבו וחויץ לזה נתמנה בכל כפר וכפר אשר קריתי אותם בשמותם באגרותי הקדומה איש אחד אשר נבחר מאנשי הכפר להיות להם לשופט הנקרא בשם שולצע בידי להעניש את ההולכים בטל וכדומה מחטאים קלים ע"י ההושבה בבית הסוהר או ליתן כבלי עץ (בלעקע) על רגליהם וכדומה.

להשולצע ניתן מהגלאוונע קאנטארא חותם לחתום בו הכתבי תעודה (ריינפפעסטע) להאנשים אשר אחר כלות עבודת האדמה נוסעים על זמן קצר, אך מחויב לרשום הפאסען אשר נותן להם בספר מיוחד ובכתב רוסיא ואם אין יודע לכתוב כתב רוסיא מחויק לו איש אחד אשר כותב מה שהכרח לו, בהכפר יפה נהר ראיתי את השולצע שמו ר' איצק והוא עושה את כל אשר מוטל עליו לעשות כראוי.

על כל חמשה או ששה כפרים מהקאלאניע נתמנה ראש אחד בשם קאמיסער והם מקבלים כל הראפארטען מהשולצען ושולחים אותן להגלאוונע קאנטארע ועוסקים בכל ענינים הנוגעים את הקאלאניען כי הם הממוצעים בין הקאלאניסטען והגלאוונע קאנטארא ולכל הכפרים אשר אנשי בני עמנו יושבים בהם נתמנה בתחלה ר' נחום פינקעלשטיין לראש עליהם ונקרא אבערשולצע מכל הכפרים של היהודים אך כאשר בא בשנים לא רצה לרבוץ עוד תחת משא הראשות.

בהכפרים הנ"ל ראיתי מלמדים חזנים שוחטים ושמשי בית הכנסת אשר מתוך עדתם נבחרו אך בעת ההכרח גם הם עובדים עבודת שדה גם לומדים גדולים לדין ולהורות נמצא ביניהם בביתם תראה ספרים לרוב ובחצרותיהם גדיש וקמה ואם המורה הוראה מוכרח לקבל שכר עבור ההוראה אזי כל משכורתו שהעם יקצרו עבורו תבואתו או יביאו אותה הביתה. במקומות הגדולים אשר להם נמצאים גם בתי מרחץ ובאים גם במקומות הקטנים לרחוץ שמה.

בעת אשר אין להם לעבוד בשדה מתפללים בכל יום השכם והערב בבית הכנסת ואך בימי העבודה בשדה, מתפללים בעשרה תפלה קצרה היינו ברכו קדושה וקדיש אצל עבודתם. הנשים מביאים המאכלים השדה לבעליהן, וכל עבודתם נעשו על ידי ישראלים כי אין ביניהם שום נוצרי ולכן בערב שבת מדליקין הנרות שעה אחת קודם הלילה ואוכלים סעודת ערבית ובחורף מחממים את התנור קודם הכנסת שבת וחם להם עד מוצאי שבת.

כל הקאלאניסטען וכמו כן היהודים פטורים ממסים וארנוניות עד מלאת להם עשרים שנה לישבתם שם. בניהם משיאים בעודם רך בשנים כי טוב להם לראות בנים ובני בנים עוסקים ועוזרים להם בעבודתם עבודת שדה. מוהר ומתן יתנו לבניהם כאשר אנשי הכפרים הן כפי מעמדם שורים פרות כבשים סוסים ותבואה אך מעות לא יתנו להם כ"ד.